

บทที่ ๘

สิทธิของพยาบาล

พยาบาลในความเป็นปัจเจกบุคคล ย่อมมีสิทธิมนุษยชนเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่ด้วยภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพการพยาบาลซึ่งปฏิบัติงานโดยตรงกับมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ดังนั้นผู้ประกอบการพยาบาลนอกจากการมีพันธะสัญญาในการปฏิบัติงานแล้ว ยังมีสิทธิพยาบาลเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพยาบาลทุกคนด้วยเช่นกัน คณะอนุกรรมการจริยธรรมสภาการพยาบาล (๒๕๔๕) ให้คำจำกัดความของคำที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาลไว้ดังนี้

การพยาบาล หมายความว่า การกระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการดูแลและการช่วยเหลือเมื่อเจ็บป่วย การฟื้นฟูสภาพ การป้องกันโรค และการส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งการช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค ทั้งนี้โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์และศิลปะการพยาบาล

ผู้ประกอบการวิชาชีพการพยาบาล หมายความว่า บุคคลซึ่งได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบการวิชาชีพการพยาบาลจากสภาการพยาบาล

การประกอบวิชาชีพการพยาบาล หมายความว่า การปฏิบัติหน้าที่การพยาบาลต่อบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยกระทำการต่อไปนี้

(๑) การสอน การแนะนำ การให้คำปรึกษาและการแก้ปัญหาเกี่ยวกับ
สุขภาพอนามัย

(๒) การกระทำต่อร่างกายและจิตใจของบุคคล รวมทั้งการจัดสภาพ
แวดล้อมเพื่อการแก้ปัญหาความเจ็บป่วย การบรรเทาอาการของโรค
การลุกลามของโรค และการฟื้นฟูสภาพ

(๓) การกระทำตามวิธีที่กำหนดไว้ในการรักษาโรคเบื้องต้นและการให้
ภูมิคุ้มกันโรค

(๔) ช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค

ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์และศิลปะการพยาบาล ในการประเมิน
สุขภาพ การวินิจฉัยปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล

รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วย

รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วยตามบทบาทของพยาบาล
มี ๖ แบบ (Brock อ้างในสิวลี ศิริโล, ๒๕๕๖) คือ

๑. พยาบาลในบทบาทของผู้ปกครอง (the nurse as parent surrogate paternalism) ความสัมพันธ์ของพยาบาลที่มีต่อผู้ป่วยในลักษณะความห่วงใย ความหวังดี ช่วยเหลือให้ความอบอุ่น รวมถึงการเลือกตัดสินใจแทนในสิ่งที่ตนเห็นว่าดีและเหมาะสม การตัดสินใจเลือกแทนถ้าได้รับการขัดขืนหรือปฏิเสธก็อาจจะถูกบังคับแกมขอร้องให้ปฏิบัติตาม

๒. พยาบาลในบทบาทของผู้ช่วยแพทย์ (the nurse as physician surrogate) บทบาทของพยาบาลแสดงออกโดยการร่วมมือกับแพทย์ในการรักษาพยาบาลหรือปฏิบัติตามคำสั่งของแพทย์ รายงานข้อมูลเกี่ยวกับผู้ป่วยให้แพทย์ทราบ รวมทั้งการเป็นผู้ช่วยอธิบายรายละเอียดหรือให้ข้อมูลบางประการแก่ผู้ป่วยตามที่แพทย์ขอร้อง เป็นผู้ประสานเชื่อมโยงระหว่างแพทย์กับผู้ป่วย

๓. พยาบาลในบทบาทของผู้ให้การพยาบาล (the nurse as healer)
การพยาบาลในที่นี้ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยที่ไม่สามารถช่วยตนเอง
ได้ให้คืนสู่สภาพปกติตามธรรมชาติด้วยกระบวนการพยาบาล

๔. พยาบาลในบทบาทของผู้ให้การดูแลปกป้องผู้ป่วย (the nurse as
patient advocate or protector) พยาบาลทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้ดูแลปกป้อง
ผู้ป่วยในกรณีที่เกิดหรืออาจเกิดสิ่งที่จะเป็นผลร้ายต่อตัวผู้ป่วยหรือวิธีการรักษา
พยาบาล การกระทำของบุคคลใดที่อาจเกิดจากความไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์และมี
ผลกระทบต่อผู้ป่วยในทางไม่ดี พยาบาลย่อมมีหน้าที่และบทบาทที่จะยับยั้งป้องกัน
ไม่ให้เกิดผลเสียดังกล่าว

๕. พยาบาลในบทบาทของผู้ให้คำแนะนำในด้านสุขภาพอนามัย (the
nurse as health educator) ถือเป็นหน้าที่และบทบาทสำคัญของพยาบาลที่จะให้
คำแนะนำ อธิบาย และสอนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยแก่ผู้ป่วยและประชาชน ไม่ว่าจะ
จะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในโรงพยาบาลหรือชุมชน

๖. พยาบาลในบทบาทของคู่สัญญา (the nurse as contracted clinician)
ในขณะที่ผู้ป่วยเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาล พยาบาลและผู้ป่วยต่างฝ่ายต่าง
เป็นคู่สัญญาซึ่งกันและกัน สาระสำคัญของสัญญาคือผู้ป่วยยินยอมให้แพทย์
พยาบาล ดำเนินการและปฏิบัติต่อตนตามหลักและวิธีการรักษาพยาบาล ผู้ป่วย
ยินยอมละสิทธิบางส่วนของตนแต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพส่วนใหญ่ของตน
เช่น สิทธิเสรีภาพในการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเอง ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของ
พยาบาลพึงคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ป่วย สิทธิเสรีภาพของตนเพื่อไม่ให้เกิด
ปัญหาความขัดแย้งขึ้น

งานการรักษาพยาบาลผู้ป่วยเป็นงานที่ต้องทำร่วมกันระหว่างแพทย์
พยาบาล และบุคลากรอื่น ๆ ขณะเดียวกันทุกคนมีหน้าที่เฉพาะของตนเองที่จะ
ต้องทำให้ถูกต้อง เพราะเป็นบทบาทที่จริยธรรมวิชาชีพและกฎหมายกำหนดไว้
การละเลยหน้าที่ของตนหรือการกระทำเกินหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด ถือเป็นเรื่อง

ที่ไม่ถูกต้องและหากเกิดความเสียหายขึ้น มีโอกาสที่จะถูกร้องเรียนหรือฟ้องร้องตามกฎหมายได้ ดังนั้นผู้ประกอบการพยาบาลต้องทำความเข้าใจในบทบาทของตนเอง

บทบาทของพยาบาล ประกอบด้วย

๑. บทบาทอิสระ (independent intervention) คือ บทบาทที่พยาบาลสามารถตัดสินใจสั่งการและกระทำด้วยตัวเองได้โดยไม่ต้องมีแผนการรักษา เช่น การบรรเทาอาการหรือการพยาบาลแบบประคับประคอง การสร้างเสริมสุขภาพ และการฟื้นฟูสภาพร่างกาย การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล การสอนและการแนะนำ การช่วยให้ผู้ป่วยมีกำลังใจในการฟื้นฟูสภาพร่างกายหลังการผ่าตัดโดยใช้กระบวนการทางวิชาชีพ การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ป่วยเพื่อให้เกิดความไว้วางใจในการรักษาพยาบาล การพิทักษ์สิทธิให้กับผู้ป่วย

๒. บทบาทกึ่งอิสระ (interdependent intervention) คือ บทบาทที่พยาบาลร่วมมือกับแพทย์หรือบุคลากรอื่นในทีมสุขภาพ เช่น การวางแผนการฟื้นฟูสภาพของผู้ป่วยร่วมกับแพทย์ เพื่อไม่ให้ผู้ป่วยเกิดอันตราย

๓. บทบาทไม่อิสระ (dependent intervention) คือ บทบาทที่พยาบาลร่วมมือกับแพทย์โดยแพทย์เป็นผู้ตัดสินใจสั่งการและพยาบาลเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ป่วยหรือผู้รับบริการได้รับการดูแลรักษาอย่างปลอดภัยและถูกต้อง เช่น แพทย์มีแผนการรักษาสั่งให้เลือดแก่ผู้ป่วย พยาบาลรับคำสั่งตามแผนการรักษาไปปฏิบัติ

สิทธิของพยาบาล (rights for registered nurses หรือ nurses' rights)

สิทธิ (right) หมายถึง ความชอบธรรมที่บุคคลใช้ยืนยันเพื่อคุ้มครองหรือรักษาผลประโยชน์อันเป็นส่วนหนึ่งที่บุคคลพึงมีและพึงได้

สิทธิของพยาบาล (nurses' rights) หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่พยาบาลสามารถยืนยันกับผู้อื่นได้ หรือความชอบธรรมที่พยาบาลจะพึงได้รับ

เพื่อคุ้มครองหรือรักษาผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของพยาบาลโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

การกำหนดสิทธิของพยาบาลจะช่วยให้การทำงานของพยาบาลมีความปลอดภัย และส่งเสริมคุณภาพของการดูแลผู้ป่วย สิทธิของพยาบาลจะสร้างพลังอำนาจของพยาบาล ทำให้ที่ทำงานของพยาบาลต้องจัดให้มีขึ้นโดยไม่มีการเจรจาต่อรอง นักวิชาการได้กล่าวถึงสิทธิของพยาบาลไว้ ดังนี้

พิกุลทิพย์ หงส์เทียร (๒๕๓๘) ได้กล่าวถึงสิทธิของพยาบาลในการประกอบวิชาชีพ ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๑. พยาบาลมีสิทธิที่จะตัดสินใจด้วยตนเองในการให้บริการพยาบาลอย่างอิสระทั้งบทบาทอิสระ เช่น การวิเคราะห์ปัญหาทางการพยาบาล การวางแผนการพยาบาลที่จะเลือกปฏิบัติการให้เหมาะกับผู้ป่วยแต่ละรายเพื่อให้ผู้ป่วยได้รับความสุขสบาย ปลอดภัย และกลับสู่สภาวะปกติเร็วที่สุด และบทบาทที่ไม่อิสระ เช่น งานที่พยาบาลช่วยเหลือแพทย์และปฏิบัติตามการรักษาของแพทย์ พยาบาลมีสิทธิที่จะตัดสินใจอย่างอิสระว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งการรักษานั้น หรือสามารถเสนอแนะหรือความคิดเห็นที่ตนได้ประยุกต์มาจากองค์ความรู้ จากประสบการณ์ ตลอดจนได้ประเมินสภาพผู้ป่วยโดยละเอียดแล้ว

๒. พยาบาลที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบวิชาชีพอย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีสิทธิประกอบวิชาชีพอิสระได้ทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลของรัฐ เอกชน หรือบ้านของผู้ป่วย เพียงแต่ในขณะที่ปฏิบัติงานควรคำนึงถึงจริยธรรมแห่งวิชาชีพพยาบาลตามที่กำหนดไว้

๓. พยาบาลมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติตอบอย่างเป็นธรรมจากหน่วยงานที่ตนสังกัดอยู่เกี่ยวกับความปลอดภัยในขณะปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพราะงานของพยาบาลมีโอกาสติดขัดได้ตลอดเวลา หรือมีโอกาสได้รับการสะสมรังสีหรือสารเคมีจากการรักษาผู้ป่วยจนถึงระดับที่เป็นอันตราย พยาบาลจึงควรมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือในการป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่อย่าง

เหมาะสม เช่น มีสิทธิที่จะได้รับภูมิคุ้มกันโรค มีเครื่องมือในการป้องกันโรคอย่างเพียงพอ

๔. พยาบาลมีสิทธิที่จะได้รับสวัสดิการต่าง ๆ ค่าตอบแทนในการปฏิบัติงานทั้งในเวลาและนอกเวลาเหมาะสมกับปริมาณงานที่ได้รับมอบหมาย ตลอดจนความก้าวหน้าในหน้าที่การงานอย่างเป็นธรรมด้วย

เทลเลอร์ และคณะ (Taylor et al., 2011) ได้กล่าวถึง สิทธิของพยาบาลขั้นพื้นฐาน ๗ ประการ ดังนี้

๑. พยาบาลมีสิทธิในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่มีต่อสังคมและบุคคลผู้ซึ่งได้รับการพยาบาล

๒. พยาบาลมีสิทธิที่จะปฏิบัติหน้าที่ในสิ่งแวดล้อมที่พยาบาลสามารถปฏิบัติหน้าที่สอดคล้องกับมาตรฐานของวิชาชีพและถูกต้องตามกฎหมาย

๓. พยาบาลมีสิทธิทำงานในสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนและเอื้ออำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามจรรยาบรรณที่สอดคล้องกับจรรยาบรรณวิชาชีพและการตีความ (interpretive statements) ตามจรรยาบรรณวิชาชีพ

๔. พยาบาลมีสิทธิในการพิทักษ์สิทธิของตนเองและของผู้ป่วยอย่างอิสระและเปิดเผย โดยปราศจากความกลัวที่จะถูกการจ้องแวง

๕. พยาบาลมีสิทธิได้รับการชดเชยอย่างยุติธรรมสำหรับการทำงาน ความรู้ ประสบการณ์ และความรับผิดชอบ

๖. พยาบาลมีสิทธิในการทำงานในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยทั้งสำหรับตนเองและผู้ป่วย

๗. พยาบาลมีสิทธิในการเจรจาต่อรองภาวะการจ้างงานทั้งในรายบุคคลและรายกลุ่มในทุกสถานที่ของการทำงาน

ฟาจิน และปูเลน (Fagin & Paulen อ้างในสิวลี ศิริโล, ๒๕๕๖) ได้กล่าวถึงสิทธิของพยาบาลไว้ ๔ ประการ ดังนี้

๑. พยาบาลมีสิทธิที่จะสร้างรูปแบบความสัมพันธ์กับผู้ป่วยตามที่เธอเห็นสมควร โดยการวางแผนการให้การพยาบาลและการปฏิบัติการพยาบาลตามที่เธอเห็นว่าสมควร และเหมาะสมแก่ผู้ป่วยแต่ละรายตามหลักการของวิชาชีพ ขณะเดียวกันก็มีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับ เชื่อถือ ความเคารพและรางวัลตามที่สมควรจะได้

๒. พยาบาลมีสิทธิที่จะเข้าใจและยอมรับความรู้สึกของตนเอง ความรู้สึกของแต่ละบุคคลเป็นเรื่องภายในจิตใจของบุคคลที่เกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกมั่นใจ การไม่เข้าใจต่อความรู้สึกของตนอาจนำไปสู่การปฏิเสธตนเองและการขายน ถ้าพยาบาลแต่ละคนตระหนักและเข้าใจถึงความรู้สึกของตนเองแล้ว ย่อมสามารถที่จะควบคุมความรู้สึกของตนเองได้

๓. พยาบาลมีสิทธิที่จะดำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและการแสดงออกของตนเอง หมายถึง การมีสิทธิที่จะรับฟัง ชักถาม สงสัย ผิดพลาด หรือไม่ตอบ ในกรณีของการที่จะต้องใช้เหตุผลเลือกตัดสินใจทางจริยธรรม พยาบาลมีสิทธิที่จะได้รับคำแนะนำ ช่วยเหลือ ร่วมมือจากผู้อื่น มีสิทธิที่จะให้ผู้อื่นช่วยรับรู้และปิดเป่าความหวาดกลัวคับข้องใจของตนได้เช่นเดียวกับผู้อื่น

๔. พยาบาลมีสิทธิที่จะพ้นจากสภาพการทำงานที่มีผลต่อการบั่นทอนสุขภาพอนามัยที่ดีของตน ในฐานะของบุคคลเช่นเดียวกับผู้อื่น พยาบาลย่อมมีทั้งความเข้มแข็งและความอ่อนแอ ในกรณีของสภาพการทำงานที่ก่อให้เกิดความตึงเครียด วิตกกังวล หรือความคับข้องใจต่อปัญหาศีลธรรมบางประการที่หาข้อยุติไม่ได้ พยาบาลย่อมมีสิทธิที่จะปลีกตัวหรือถอนตัวจากจากเหตุการณ์นั้น ทั้งนี้เพราะการให้การบริการการพยาบาลอย่างมีคุณภาพต้องอาศัยสภาวะที่ดีของตัวบุคคลผู้เป็นพยาบาล พยาบาลผู้ที่สุขภาพกายและจิตไม่สมบูรณ์ ย่อมไม่อาจให้บริการที่มีคุณภาพแก่บุคคลอื่น

การเสริมสร้างและธำรงรักษาความเป็นเอกสิทธิ์ของวิชาชีพ

พรจันท์ สุวรรณชาติ (ม.ป.ป.) ได้สรุปการเสริมสร้างและธำรงรักษาความเป็นเอกสิทธิ์ของวิชาชีพ ดังนี้

๑. พยาบาลมีเอกสิทธิ์ในการประกอบวิชาชีพตามกฎหมายปฏิบัติการพยาบาลตามที่กฎหมายกำหนดอย่างเป็นอิสระ และด้วยความรับผิดชอบในการกระทำ

๒. พยาบาลมีสิทธิในการปฏิเสธการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือการกระทำที่มีกฎหมายรองรับ หากกระทำนั้นเกินขีดความสามารถของตน และอาจจะบังเกิดผลเสียหายต่อผู้รับบริการได้

๓. พยาบาลมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติจากผู้ร่วมงานในฐานะมนุษย์และผู้ประกอบวิชาชีพอย่างเท่าเทียมกัน และมีสิทธิที่จะปกป้องชื่อเสียงเกียรติยศของตนและครอบครัว หากถูกหมิ่นเกียรติ

๔. พยาบาลมีสิทธิในการรับเลือกเข้าทำงาน หรือดำรงในตำแหน่งต่าง ๆ โดยชอบตามหลักของคุณธรรมและจริยธรรม

๕. พยาบาลมีสิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งข้อมูลต้องมีความชัดเจนและเพียงพอต่อการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

๖. พยาบาลมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรมคือเหมาะสมกับภาระหน้าที่ และลักษณะวิชาชีพที่ต้องดำเนินชีวิตอย่างมีผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตส่วนบุคคลและครอบครัว

๗. พยาบาลมีสิทธิที่จะได้รับสวัสดิการที่พึง ความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิต ในการปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างเหมาะสมกับคุณค่าของมนุษย์ที่มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

๘. พยาบาลมีสิทธิในการรวมตัวกันเป็นสหพันธ์ผู้ประกอบวิชาชีพฯ เพื่อพิทักษ์ปกป้องสิทธิประโยชน์ของผู้ประกอบวิชาชีพโดยรวม

๙. พยาบาลมีสิทธิที่จะกระทำผิดพลาดได้ในฐานะมนุษย์โดยมิได้เจตนา และควรได้รับการปฏิบัติดูแลอย่างเหมาะสม รวมทั้งการพัฒนา และเสริมเติมเต็ม ให้ความรู้ให้ประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง

๑๐. พยาบาลธำรงรักษาสีทธิในการพิจารณาตัดสินใจเลือกสรรผู้แทน ผู้ประกอบวิชาชีพฯ ผู้บริหารองค์กรวิชาชีพในทุกระดับ มิควรให้มีการใช้อำนาจ แทรกแซงโดยผู้อื่นใด

๑๑. พยาบาลมีสิทธิในการฟ้องร้องหรือร้องเรียนขอความเป็นธรรมได้ตามกฎหมาย หากได้รับการปฏิบัติที่มีชอบและไม่เป็นธรรม

ปัจจุบันการขาดแคลนอัตรากำลังของพยาบาล และการขยายระบบบริการภาครัฐให้เข้าถึงประชาชนชาวไทยอย่างทั่วถึง รวมทั้งนโยบายการพัฒนาระบบบริการสุขภาพให้เป็นศูนย์บริการทางการแพทย์ระดับนานาชาติ ทำให้พยาบาลต้องทำงานอยู่กับผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องยาวนานเกิน ๑๒ ชั่วโมงต่อวัน และต่อเนื่องติดต่อกันหลายวัน ซึ่งส่งผลให้เกิดความไม่ปลอดภัยกับผู้ป่วย และอาจไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพของพยาบาลเอง ทำให้เกิดอุบัติเหตุจากการทำงานเพิ่มขึ้น กรณีเช่นนี้ พยาบาลมีสิทธิที่จะบอกกล่าวให้ผู้รับผิดชอบการจัดสรรภาระงานได้รับทราบ เพื่อให้พยาบาลมีเวลาการทำงานที่เหมาะสม สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ เพื่อความปลอดภัยทั้งต่อตัวผู้ป่วย ผู้รับบริการ และพยาบาลผู้ปฏิบัติงาน (สภาการพยาบาล, ๒๕๖๐)

สรุป สิทธิของพยาบาลเป็นความชอบธรรมที่พยาบาลพึงได้รับจากผู้ร่วมงานในฐานะมนุษย์ เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ที่พึงมีพึงได้ของพยาบาลโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และยังช่วยให้การทำงานของพยาบาลมีความปลอดภัยมีประสิทธิภาพ และช่วยส่งเสริมคุณภาพการดูแลผู้ป่วย

ใบงาน

1.การพยาบาล หมายความว่า

ตอบ.....

2.บทบาทของพยาบาล ประกอบไปด้วย

ตอบ.....

3.สิทธิของพยาบาล หมายถึง|

ตอบ.....